

Н. Є. Нефедова

**ВОДОГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС УРБАНІЗОВАНИХ
ТЕРИТОРІЙ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА
ПОШУК ШЛЯХІВ ВИРІШЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ
(НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ)**

Актуальність теми визначається широким колом найбільш гострих і недостатньо вирішених водогосподарських проблем урбанізованих територій, що відображаються на всіх сферах життєдіяльності міста, його соціально-економічному розвитку, здоров'ї населення, побутових умовах, наносять значні матеріальні збитки господарству міста. Урбанізовані території – це унікальне середовище існування населення, яке потребує найбільш комфортних умов життя, повного набору водогосподарських послуг від забезпечення відповідної кількості і якості обсягів свіжої води до водовідведення і очищення стічних вод. Наукова новизна проведених досліджень полягає в обґрунтуванні водогосподарського комплексоутворення урбанізованих територій за видами водогосподарської діяльності на основі спеціалізованих водогосподарських циклів (циклів водокористування). Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані державними органами управління для удосконалення водогосподарського обслуговування міських населених пунктів.

Суспільно-географічні дослідження водогосподарського комплексу урбанізованих територій (ВГК УТ) проведені на основі запропонованого автором принципово нового, функціонального за змістом методологічного підходу та методики [8], що базується на сучасній класифікації видів водогосподарської діяльності відповідно до КВЕД ДК-009-96 [4,8], концепціях водогосподарського ресурсного циклу [7], територіальних водогосподарських систем [6] та інтегрованого менеджменту використання водних ресурсів [1-3,5]. Суспільно-географічні дослідження ВГК УТ

базуються на первинних статистичних матеріалах державної звітності всіх підприємств- водокористувачів Одеського регіону, які були зібрані, оброблені та узагальнені автором відповідно до запропонованих методологічних принципів та методичних підходів.

Водогосподарський комплекс урбанізованих територій – це складова частина (підкомплекс) регіонального водогосподарського комплексу, що здійснює водогосподарське обслуговування міських територіальних громад і представлена інтегрованою сукупністю водогосподарських кластерів, що сформовані в умовах сучасного міста.

Урбанізовані території Одеського регіону включають території 52 міських поселень, у тому числі 19 міст та 33 селищ міського типу, в яких станом на 1.01.2008 року мешкало 1589,7 тис. осіб або 66,4% всього населення регіону [9]. Певне значення для розвитку водного господарства має функціональний тип міста. Він обумовлює набір спеціалізованих водогосподарських циклів (ВГЦ), що формують певні види водогосподарської діяльності – водогосподарські кластери (ВК). До поліфункціонального типу відноситься Одеса, до категорії міст перехідних до багатофункціональних – Ізмаїл, Білгород- Дністровський, Котовськ. Транспортно-промислові функції виконують Роздільна, Кілія, Рені, Вилкове. Дванадцять селищ міського типу є центрами адміністративних районів, деякі виконують транспортні функції (Слобідка, Раухівка), в інших розвинута курортно-рекреаційна діяльність (Затока, Сергіївка). Всі вони мають досить розвинуте міське водне господарство.

ВГК УТ за всіма технологічно-виробничими параметрами водокористування різко домінують у межах Одеського регіону. На урбанізовані території приходить 95% всього обсягу виробництва, 72% використання води і 85% всього обсягу стічних вод обласного регіону (табл. 1). Проаналізував сучасний стан водокористування міських населених пунктів Одеської області, треба відмітити, що кожен з водогосподарських

кластерів має найбільш розвинутий і завершений технологічно-організаційний вигляд, перш за все, господарсько-питний і промисловий цикли водокористування.

Таблиця 1. Виробництво води, її використання та скид стічних вод урбанізованими територіями Одеського регіону

Адміністративні райони, міста обласного підпорядкування	Загальний обсяг			Урбанізовані території		
	забору води, тис. м ³	використання води, тис. м ³	скиду стічних вод тис. м ³	забір води	використання води	скид стічних вод
				%	%	%
Ананівський	612	612	444	73,9	73,9	81,8
Арцизький	1007	2667	626	51,8	18,8	59,4
Балтський	1143	1082	569	90,1	89,6	90,2
Б-Дністровський	19992	17099	10295	3,3	3,6	4,7
Біляївський	38133	14125	2819	11,9	36,8	38,2
Березівський	2687	2596	1565	24,6	21,9	27,5
Болградський	5573	4030	781	66,1	24,3	84,8
В-Михайлівський	351	351	175	20,8	20,8	20,6
Іванівський	1045	1045	326	7,8	7,8	11,3
Ізмаїльський	17066	18322	2466	0,3	0,3	-
Кілійський	73840	49394	25528	99,1	34,4	38,1
Кодимський	642	577	332	41,7	35,2	59,3
Комінтернівський	1541	1568	1010	13,5	13,3	15,9
Котовський	296	296	197	-	-	-
Красноокнянський	457	408	203	48,4	42,2	41,9
Любашівський	1320	1316	268	85,8	85,8	64,2
Миколаївський	754	754	424	14,9	14,9	13,4
Овідіопольський	557	4755	1230	41,3	24,9	63,0
Роздільнянський	1828	1768	959	37,4	35,3	43,2
Ренійський	2870	3650	2648	78,0	60,3	31,9
Савранський	225	225	124	26,2	26,2	33,1
Саратський	3734	2414	1011	4,8	7,4	7,6
Тарутинський	1080	1080	514	20,2	20,2	19,8
Татарбунарський	638045	4330	223	100,0	9,3	56,5
Фрунзівський	278	276	149	50,7	50,4	53,7
Ширяївський	551	549	208	21,1	20,8	1,0
м. Одеса	265200	197356	177040	100,0	100,0	100,0
м. Б-Дністровський	2134	2427	1784	100,0	100,0	100,0
м. Ізмаїл	654552	7248	4290	100,0	100,0	100,0
м. Іллічівськ	9226	6945	14287	100,0	100,0	100,0
м. Котовськ	3263	2951	2449	100,0	100,0	100,0
м. Теплодар	7	768	419	100,0	100,0	100,0
м. Южне	3	6521	4765	100,0	100,0	100,0
Одеська область	1750012	359505	260128	95,0	71,7	85,3

Комунально-господарський ВК забезпечує майже 80% всього обсягу використання води урбанізованих територій. У межах окремих адміністративних районів, наприклад, у Комінтернівському районі 98% всього обсягу використання води забезпечується міськими комунальними підприємствами. Але тільки 55% всієї забраної води проходить централізований контроль за відповідною підготовкою, очищенням та розподілом води.

Функціонування промислового ВК урбанізованих територій має певні особливості. В цілому для Одеського регіону характерні обмежені обсяги самостійного забору води промисловим ВК. Більшість підприємств отримують воду з комунальних систем водопостачання. За обсягами промислового використання води значно менше, ніж господарсько-питне водокористування міських поселень Одеського регіону. Виключення становлять водомістки виробництва міст Южне (73% обсягу використання міста), Ізмаїл (91%), Котовськ та смт Любашівка. Але для урбанізованих територій характерні значні обсяги промислових стічних вод – 86% загального обсягу Одеського регіону. У деяких містах частка надходжень промислових стоків ще вище – це у м. Балта (99%), м. Одеса (97%), м. Ізмаїл (97%). Скид стічних вод м. Южне майже повністю (99,9%) складають стоки припортового заводу. Теплоенергетичний ВК найбільш збалансований за обсягами забору, використання води і скиду стічних вод. Саме у даному кластері здійснюється економія свіжої води за рахунок оборотного водокористування. Він отримав розвиток у містах Одеса, Теплодар, Рені, Котовськ. У містах Біляївка, Кілія та Рені розвинутий рибогосподарський ВК, що використовує певні переваги розташування на берегах Дністра та Дунаю, а також можливостями переробці продукції в межах міських територій. Бальнеологічний ВК розвинутий на курортах Одеси та її передмістях на базі Куяльницького родовища мінеральних вод, а також у смт Сергіївка і Затока

Білгород-Дністровського району. Рекреаційні заклади курортних селищ Білгород-Дністровського району використовують майже 40% загального обсягу використання водних ресурсів. У м. Одеса санаторними установами використовується п'ята частина всього обсягу використаної води. Слабкою ланкою залишається каналізація зворотних вод. Катастрофічний стан очисних споруд створює аварійні ситуації, залпові скиди забруднених вод у відкриті водойми, акваторію моря.

Особливості функціонування ВГК УТ пов'язані, по-перше, з високою концентрацією населення і промисловості, що обумовлює значні обсяги господарсько-питного і промислово-технологічного циклів водокористування; по-друге, великі обсяги стічних вод вимагають розвитку досконалих систем каналізації з відповідним очищенням і безпечним для навколишнього середовища скидом зворотних вод; по-третє, залучення у господарський обіг значної кількості води на обмеженій території утворює велике антропогенне навантаження на природне середовище, змінює водний баланс території; по-четвертих, міські поселення є ареалом зосередження найбільш гострих водогосподарських проблем.

Серед головних проблем ВГК урбанізованих територій можна виділити такі: незадовільна якість питної водопровідної води; велике функціональне навантаження міського господарства на існуючу водогосподарську інфраструктуру, що не забезпечує відповідну безпеку її функціонування; необхідність реконструкції міської водопровідної мережі; прискорення будівництва і реконструкції каналізаційних систем; удосконалення технологій очищення стічних вод.

Список літератури:

1. Директива Европейского Парламента и Совета 2000/60/ЕС от 23 октября 2000 г., которой устанавливаются рамки действий сообщества относительно политики в сфере водного хозяйства. – Люксембург, 2000. – 154 с.
2. Декларация министров окружающей среды региона Европейской экономической комиссии ООН. //Екологія і ресурси: Зб. наук. праць.– К.: УІНСіР РНБОУ, 2003. – Вип. 6.

– С. 8-27.

3. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства // Екологія і ресурси: Зб. наук. праць. – К.: УІНСіР РНБОУ, 2003. – Вип.. 1 – С. 5-10.

4. Класифікатор видів економічної діяльності. Державний класифікатор України ДК-009-96. – К.: Держстандарт України, 1996. – 283 с.

5. Нефедова Н.Є. Регіональна водогосподарська політика та створення інтегрованого водогосподарського менеджменту. / Україна: географічні проблеми сталого розвитку. Зб. наук. праць. В 4-х т. - Київ: ВГЛ Обрії, 2004. – Т. 2. – С. 215-217. 6. Нефедова Н.Є. Територіальні водогосподарські системи регіонального рі

вня та їх систематика (на матеріалах Одеської області). //Географія і сучасність.

Зб. наук. праць. – Випуск 16. - Київ: Вид-во Нац. педаг. ун-ту імені М.П. Драгоманова, 2006. – С. 85-92.

7. Нефедова Н.Є. Водогосподарський ресурсний цикл та суспільно-географічні проблеми використання водних ресурсів Дунаю. // Причорноморський екологічний бюлетень. – 2006. – №2. - Одеса: ІНВАЦ, 2006. – С. 70-74.

8. Нефедова Н.Є. Регіональний водогосподарський комплекс: теорія, методика і практика суспільно-географічних досліджень: Монографія. - Одеса: Астропринт, 2007. - 240 с.

9. Нефедова Н.Є., Яворська В.В., Михайлова Н.П. Міські поселення Одеської області та перспективи їх розвитку. //Краеведческий вестник. – №1, 2009. – Одесса: Одесский областной гуманитарный центр внешкольного образования и воспитания, 2009. – С. 3-7

